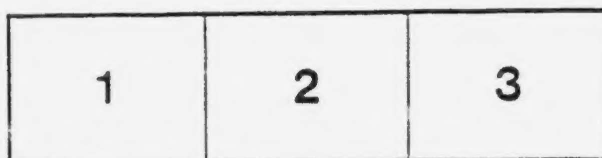
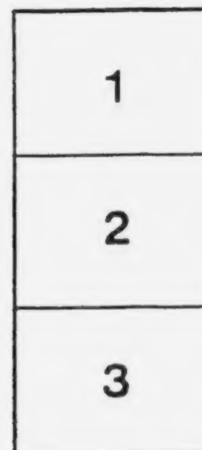
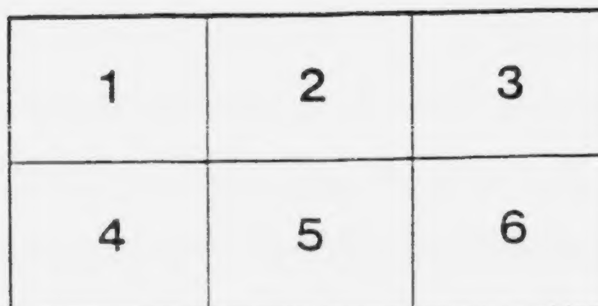

1
2
3

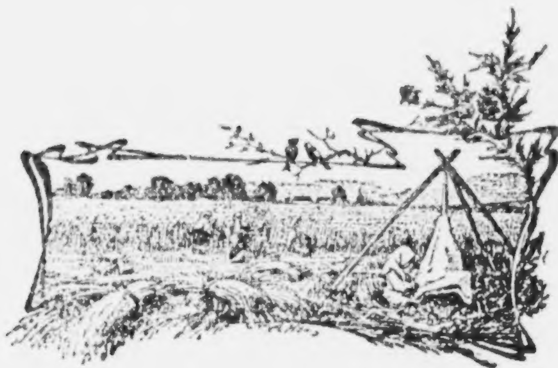

1
2
3

1
2
3
4
5
6

Народна бібліотека Ч. 3.

К. ВІЛЬНИЙ.

Вода в природі.

Ціна 5 центів.

ТОРОНТО 1920.

Накладом і з друкарні Робітничої Книгарської
і Видавничої Спілки
516 Queen St. W. TORONTO, ONT. CANADA.

КРИНИЧКА, ЖЕРЕЛЬЦЕ І ПОТІЧОК.

Дуже довгу і складну історію має кожде, хоч-би найменьше жерелце, що вродило ся десь серед моху і скоро зникає. Оті блискучі крапелини пройшли довгу-довгу стежку під землею перше, ніж вийшли на сьвіт. Бачили вони в глибині глину, усякі піски, вапно, камінь. Були вони і снїгом, і ледви помітною хмариною і білим шумом на морській филї. Промінь сонця блищав у крапелинах усїми красками; блискавиця дїлила воду на ті частини, з котрих вона зложена, — а потім знову єднали ся. Усї сьвітові сили неба і землї працювали для безконечних відмін і мандрівок крапелини води. Сама вона — цїлий сьвіт, такий, як і иньші сьвіти, що своїм шляхом ідуть у сьвітових просторах.

Мало хто з нас сягає думкою за всїми відмінами крапелини води, за всїми її мандрівками на небі і на землї. Ми тілько бачимо, як криничка, жерельце вродило ся під горою, як вода потічком побігла долинами, аж поки добігла до річки і злила ся з нею.

КРИНИЧКА, ЖЕРЕЛЬЦЕ І ПОТІЧОК.

Дуже довгу і складну історію має кожде, хоч-би найменьше жерелце, що вродило ся десь серед моху і скоро зникає. Оті блискучі крапелини пройшли довгу-довгу стежку під землею перше, ніж вийшли на сьвіт. Бачили вони в глибині глину, усякі піски, вапно, камінь. Були вони і снїгом, і ледви помітною хмариною і білим шумом на морській филї. Промінь сонця блищав у крапелинах усїми красками; блискавиця дїлила воду на ті частини, з котрих вона зложена, — а потім знову єднали ся. Усї сьвітові сили неба і землї працювали для безконечних відмін і мандрівок крапелини води. Сама вона — цїлий сьвіт, такий, як і иньші сьвіти, що своїм шляхом ідуть у сьвітових просторах.

Мало хто з нас сягає думкою за всїми відмінами крапелини води, за всїми її мандрівками на небі і на землї. Ми тілько бачимо, як криничка, жерельце вродило ся під горою, як вода потічком побігла долинами, аж поки добігла до річки і злила ся з нею.

Для нас потічок — тільки гарне місце, де вода біжить під вербами, ми бачимо, як там колишуть ся високі трави, лепеха, очерет, рогіз. Заквітчаний беріг, де ми любили спочинути, лежачи на сонції; стежечка, що повила ся берегом то в гору, то в низ, по котрій ми бігали босими ногами; камінє на дні потічка, наче поріг, що через нього скаче і бризкає вода і з шумом падає низше; — ось що ми памятаємо про потічок, малесеньку річечку серед ярів, левад і лугів. . .

Ось гарний куточок, де з моху і піску, зпід коріня, родить ся криничка, тече срібне жерельце. Се вода, довго мандруючи під землею, уперше вийшла на простір, побачила веселе небо і ясне сонце, почула, як шумить ліс і співають пташки.

Нам не трудно зрозуміти, яку вагу має криничка для тих людий, що живуть у пустині спаленій сонцем, або в степу, або в стороні каменистій, горячій. Народи що там живуть, думали здавна, що криничка — то віконце, око, що через нього дивить ся на сьвіт якесь дивне сотворінє, заховане у темних, похмурних масах землї, — якась русалка, німфа, наяда, — як колись казали Греки. Веселий, ясний погляд її очий манить і кличе, надить до себе.

Чисту, прозору, сьвіжу воду кринички

люди здавна рівнали до чистоти духа, щирости серця. Через те так часто згадуеть ся криниця у наших піснях.

З того жерельця, де вродив ся потічок, вода потече далї долинами і не буде вже такою чистою. Вона прийме в себе дещо з розмитої землї і перегною. Дощі змиють усячину з поля і понесуть у потічок. А тут, у криничцї, вода така чиста, прозора, що наче там нїчого нема, наче се просто густе повітре; і тільки, як дмухне вітерець і дрібна филька сколише воду, то помітно, що се — вода.

Здавна люди шанували криниці, чисту воду. У дуже стародавних переказах римського народу читаемо, що цар Нума Помпілїй часто вислухував поради мудрої німфи (наче русалки) Еґерії. Він сам ішов у таемничу темряву діброви, до того місця, де з печери текла вода, падала вниз. У темряві лїсу і печери він на самоті прислухував ся до шуму води і голосу лїсу; він добачав у филях і бризках водопаду наче одежу русалки, з білою мережкою піни і ось сама німфа-русалка промовляла до нього. Там цар набирав мудрости, що так його прославила. Бо ніхто в сьвіті не сказав-би йому стільки мудрого, скільки скаже сама природа, вічно нова і безсмертна.

Часто не клопіт суети житя, а тиха розмова з природою на самоті навчае людину

мудрости і правди. Нума Помпілій та німфа Еґерія — се тільки образи людини і природй, витворені на перших ступнях культури.

Коли мовчазна природа могла навчати мудрих законодавців, то скільки-ж вона подає втіхи і сили всім, що нудять ся на землї, що борють ся за житє?

Уже змалку зазнаємо багато клопоту і праці. Треба вчити ся, сидіти в школї, працювати над книжками, писанем. Аж ось настає літо, — і діти знов на волї. Вони знов бачуть поле, і ліс, і криницю, і широке плесо річки. Вони знов дишуть сьвіжим повітрем, кров їх обновлюєть ся, вони набирають сили.

Нехай же кождий школяр більше бродить на березї річки і потічка, придивляєть ся всьому, що дїєть ся на березї, між камінням, і в лїсї між корінем; нехай бачить, як з землї родить ся ясне око німфи — криничка.

І не тільки дїтям се потрібно. Земля і сьвіт увесь, величність і житє, сьвіжість гаю, прозорість криниці — се мати-природа, що з її лона всї ми вийшли і з неї-ж набираємо сили і розуму.

Наші предки у давню старовину любили жити близько потічка, в долині, за горою, що боронила їх від холоду. Вони вважали криниці — сьвятими, поклоняли ся їм, або, сказати вірнїйше, шанували їх. Вода давала поживу їм самим і їх худобі; вода ростила трави і гаї над потічком. Над криницями ста-

вили [illegible]лиці для вшануваня божественних сил. І вірили, що чиста кринична вода помагає від недугів, очищує тіло і душу від гріху.

Не віримо вже в русалок, німф, водяних богів. Не будуємо на честь їх каплиць. Та ми иньшим способом ушануємо чисті води криниць, жерел і потічків: ми будемо дознавати ся про їх, будемо робити наукові досліди над ними. Дізнаємо ся, якою стежкою ішла вода під землею, і що вона звідти забрала з собою і винесла на вільний сьвіт. Дослідимо, як жерельце, потічок на своїй дорозї творить житє, розмиває землї, як він допливає до річки і далї аж до моря. І навчимо ся, як треба користувати ся водою для нашого житя, для садку і поля, для нашого добра, достатку, здоровля, втїхи. Тоді знати мемо ціну потічка, криниції і тоді навчимо ся її шанувати.

Колись, у середні віки, пішла поміж людьми чутка, що десь далеко є така чудесна криниця, котра вилїчує від усїх недугів, вертає молодість і дає безсмерте. Чимало людий пустило ся шукати ту дивну криницю, ту живущу і цілющу воду. Думали знайти її у райській сторонї, серед розкішного гаю і квіток, там, де цвите вічна весна. . Як знайшли Новий Сьвіт (Америку), то еспанські жовнїрі сотнями і тисячами пустили ся у нові сторони, через лїси, великі ріки, нетрі, пустинї і гори — шукати живої води, дивної криниці. Ішли сторонами, де жили ворожі, дикі люди, тер-

піли муку і гинули; а ті, що зістали ся живими — ишли далї і далї, надїючись знайти дивну криницю, що дає вічну молодість і безсмерте. . .

Темні люди не могли зрозуміти, у чому треба шукати вічного обновленя сил, здоровля, щастя, безсмертя. Та люди з ясним розумом і щирим серцем розуміють і знають, що того добра можна досягти в сьвітлї знаня, розуму, науки, в теплї серця, братерства, громадської працї для загального добра і правди.

Вода в пустинї.

Яку велику вагу має для людий вода, — се можна зрозуміти, коли перенести ся гадкою у ті далекі сторони, де земля дає людям дуже мало криниць і потічків. Сївши на березї потічка, полетимо думкою за сї верби, що схилили свої вітки до води, за сї жита-пшеницї, що ростуть на горі, над потічком, за далекі білї хмарки на краю неба. Наша думка полетить разом з пташкою через гори і моря. Її тїнь промелькнула над потічком, і її вже нема. У нас води богато; рослини, маючи досить води, виростають великі і пишні. Але згадаємо про сторони, де ясне небо рідко посилає дощ і на сухій землї ростуть дуже біднї рослини. Дійсну цїну води знають тільки ті люди, що живуть у таких сторонах. В

Середній Азії, на Арабському півострові, в пустині Сахарі, на горах Нового Сьвіту і подекуди в Еспанії, — кожде жерельце не тільки символ, образ житя, се — саме житє; але як тільки вода счезне, люди бідніють, житє вимирає.

Східні народи, мріючи про щастє, бачуть себе на берегах річок і в своїх піснях усе співають про їх красоту.

У нас знайомі, зустрічаючись, питають про здоровлє, а в східній Африці стрінувшись, питають „чи є вода". В Америці, місцями у Перу і Болївії, де чистої води дуже трудно здобути, люди часто з одчаєм дивлять ся на далекий простір неба і морських хвиль. Але ось вони добачують маленьку хмарочку, всі з радістю дивлять ся на неї: ось-ось вона упаде на суху землю дощем! Але хмарка ростала і розійшла ся у сухому повітрі. І так ідуть місяці за місяцями. Аж ось вітри стрінулись і примусили хмарину пролити ся на землю дощем. Всі радіють! Діти бігають під дощем і з веселим сьміхом хляпають ся в калюжах.

Після сього пустиня оживає, зелена трава і розкішні квітки вкривають її. Та не на довго. Через кілька тижнів земля репаєть ся і висихає, квітки і трава вянуть, і люди знов з жахом дивлять ся на небо: чи нема на йому хоч маленької хмариночки?

Чужинець, переїзджаючи через села Ара-

ґонії, серед високих гір Піренеїв, бачить, що камінє, з котрих зложені хати, зліплене червоним вапном; зразу він думає, що до вапна примішали червоного піску, — та потім він дізнаєть ся, що вапно розведене вином. Виноград торік уродив добре, для сьогорічного вина треба спорожнити посуд. Щоб привезти воду з долини, треба дуже далеко їхати, дорого коштує. Брати-ж воду з малесенького потічка що тече неподалеко, ніхто й не подумає, бо води так мало, що жінки її збирають по крапельці. То вони розводять вапно вином.

Ще більше шанує воду мандрівник, подорожний, що переїздить через пісчану або каменисту пустиню. Він незнає, чи зможе дістати хоч трохи води в колодязях, що декуди стрічають ся в пустині. Ось він з радістю бачить перед собою колодязь, але роздивить ся близше і бачить, що спека висушила всю воду.

Бідний мандрівник їде далі. Не диво, коли його стомлена думка малює йому чудову картину оази, зеленого острова в безкраїй пустині. Він бачить велике озеро з блискучою холодною водою, бачить гай пальм і зелену траву. Він поспішує, сили його прибувають від одної думки, — але скоро все счезає. То був тільки міраж, марево . . . Сонце пече знесилених людий і верблюдів, і пекольний червоний пісок пустині зливаєть ся на овиді з не-

бом. І яким щасливим буде той час, коли вони побачуть десь далеко-далеко темну пляму. Далеко, на краю жовтої, горячої як пекло, піскової пустині, мріє та синьозелена пляма, манить до себе, дає надію. Де далї вона росте, і ось уже можна пізнати великі пальми на краю оази. Ось уже знесилені люди з худобою підходять близько і перед ними — вода, що тече і хвилюєть ся в пальмовому гаю.

Араби-магометани вважають зелений колїр найкращим, найвеселїйшим, як у нас — червоний. Бо в нашій сторонї багато зелених гаїв, садів, лугів, то наше око до зеленого колїру байдуже. А там, де перед очима видко лише жовто-горячий, спалений сонцем пісок пустинї — там око втїшаєть ся, коли зобачить десь зелену купу дерев: значить, там є вода, там можна підживити ся. Зелена пляма — се втїха Арабови, надія на визволенє з пекольних мук сухої спеки. Через те Араби мають сьвій сьвятий прапор зеленого колїру (як у наших Запорожцїв бував червоний прапор). Зелений колїр — сьвятий для Араба. Хто з них побуває на богомілю в сьвятому місцї Мекка, той носить на голові зелену повязку. І як такий умре, то й на могилї в його поставлять памятник — стовп з зеленою повязкою.

Люди, що живуть в оазї, дуже бережуть воду і вміють добре нею користувати ся, проводять її рівчиками по саду і по грядках.

Чудова оаза, що здається подорожному раем, — є тюрмою для людий, бо вони не можуть далеко відходити від неї, бо кругом пустиня. Часом вона стає могилою для всїх, що там жили: від спеки вода загниває, заводить ся хороба і вигублює людий.

Та всеж оаза — то щастє у пекольній пустині. І саме слово оаза означає по арабськи — „втїха". Араби колись пішли війною по сьвіту, опанували нові землї, та й там завели щось подібне до своїх оазів. Приміром, в Андалюзії (Еспанії) бачимо сади, обгороджені камінем наче острови, а кругом їх — укриті порохом піском вулиці. В садку поставлені будівельки з рівними стовпами, наче пальмовими цївками; маленький потічок дзюрчить і сьвіжа вода падає на дно фонтана.

Дивлячись на наші криниці, що з них пемо холодну воду, на наші річки і потічки, — спитаємо себе: які з усїх сил і богатств природи найбільшу вагу мали для людий? Чи можна сказати се про море, безкрає море, що котить филї за филями і білим шумом товпить ся на камінях берега; що дає житє мілїонам тварів і вже здавна стало вільною дорогою людям? Чи може скажемо се про красу землї — гори, що купають свої верхи в хмарах і дають притулок цілим великим народам в своїх долинах? Чи більше се можна сказати про непомітний маленький потічок, що ховаєть ся між зеленими берегами? І

справді історія народів показує нам, що непомітний потічок зпочатку більше поміг людям, ніж океан і гори і всякі інші сили великого тіла землї. Богатство і бідність народів, їх звичаї, віра, підвалини громадського житя —залежить найбільше від того, чи богато води дає їм та земля, що на нїй вони живуть.

Ось як розказуєть ся в одній давній східній леґендї про початок ворогуваня між трома великими расами-племенами Старого Сьвіту (білого, жовтого і чорного).

Три рідні брати вмирали без води, блукаючи по палючих пісках пустині. Аж ось вони побачили жерельце. Менший брат перший добіг до води, він напив ся і скупав ся в криниці і тіло його зробило ся ніжно рожевим. Прибіг середний брат. Води вже зоставало ся в жерелї небогато і він тільки зарив ся в вохкий пісок; його тіло зробило ся золотисто-жовтим. Потім прийшов старший брат, але для його вже не зостало ся ні крапельки води; він тільки притуляв свої руки до ледве вохкого піску і через те тільки на долонях у його шкура трохи посьвітлїйшала. З того часу брати розійшли ся і між ними почала ся ворожнеча, котра тягнеть ся до сього часу.

Так, ніби то, настали народи білі, жовті і чорні.

Та леґенда-казка нагадує нам, яку велику вагу для людий має вода. Европейські

народи розвили ся ранійш і більш від иньших, — взначній мірі завдяки своїм річкам і потічкам, що їх богато в Европі. Азія в значній частині покрита пустинями і сухими степами. Незграбний суходіл Африки теж має багато пустині, в иньших же місцях болота, з водою нездоровою для людий. Африканські і азіятські народи довгий час зіставали ся в занепаді, тоді, як европейські вийшли на верх, досягли висших ступнів осьвіти й культури. Та стара леґенда каже, що брати, посварившн ся біля „Криниці Сварки“, зійдуть ся колись біля „Криниці Згоди“ і вже на віки побратають ся.

Людська доля колись залежала в великій мірі від того, де вони оселили ся. Живучи в оазї, наче на зеленому острові серед пустинї, — люди не могли відійти за останнє, крайнє дерево своєї оази. Се зменьшувало зносини між людьми, ніяка новина до них не доходила.

Вільно кочують пастухи по степу, переганяючи худобу з одного краю його до другого. Та й вони стрічають ся з людьми тільки біля криниці чи колодязя.

У старовину Греки досягли високого ступня культури в значній мірі завдяки тому, що на перших ступнях мали в своїй сторонї багато криниць, потоків і річок. Славили їх у піснях, ставили над ними каплиці. Потічки, що про їх співав Гомер, веселили душу.

Поети пили кришталеву воду чистих жерел і мріяли про безсмерте своїх творів.

Радіє і спочиває душа наша, коли глянемо на криницю, жерельце з прозорою водою, в долині, серед зеленої трави і квіток. Міліони людий, котрих тепер уже нема, спиняли ся над тими-ж криницями і потічками, щоб підживити ся холодною водою, або хоч подивити ся в її прозорі филї. Нові народи приходили на місце давнійших, займали землю, -- а потічки так саме спокійно і радісно дзюрчали по зелених долинах і говорили людському серцю про красу житя.

